

УДК 373.2.043.2.07-056.2/3

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-6\(207\)-53-56](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-6(207)-53-56)

Шамрай Ольга

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0979-4543>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ РОБОТИ

А Розглядаються сучасні тенденції управління закладом дошкільної освіти з інклюзивною формою роботи. Аналізуються моделі інклюзивного навчання розвинених країн. Підкреслюється, що впровадження в Україні інклюзивної моделі передбачає творче використання досвіду розвинених країн з опорою на власні традиції та надбання, адже класична українська педагогіка розробила значну кількість методик і технологій навчання дітей з особливими потребами, зокрема й на рівні дошкільної освіти. Простежується тенденція автономності, тобто активного пошуку і вибору кожним освітнім закладом комплексу методик і технологій, які найповніше відповідають його профілю і специфіці роботи. Осмислюється досвід упровадження у навчально-виховну діяльність ЗДО музичного виховання і праці з природними об'єктами на засадах кооперативного навчання.

Ключові слова: дошкільна освіта; управління закладом дошкільної освіти; інклюзивна освіта; методики інклюзивної освіти; кооперативне навчання

Шамрай Ольга. Current trends in inclusive preschool education management.

This article examines the current trends in the management of an inclusive preschool education institution. Models of inclusive education in developed countries are analysed. It is emphasized that the introduction of an inclusive model in Ukraine involves the creative use of the experience of developed countries based on their own traditions and heritage because classical Ukrainian pedagogy has developed a significant number of methods and technologies for teaching children with special needs, in particular at the level of preschool education. Numerous difficulties faced by preschool education on the way to the implementation of inclusive education are despited; however, Ukrainian pedagogy has significant potential, in particular, scientific potential. Even in the last century, classical Ukrainian pedagogy addressed the problems of teaching and raising children with special educational needs. It is not necessary for an educational institution to make capital investments to create an inclusive educational space. Rather, for this, the initiative of the teaching team, a sincere desire to help each child build a decent educational trajectory and familiarity is more necessary. The trend of autonomy i.e. active searching and selecting by each educational institution a set of methods and technologies that most fully correspond to its work specifics is observed. An experience based on cooperative learning, in which teachers incorporate musical education and working with natural objects and materials into the educational activities of a preschool education institution, is analysed. Cooperative learning is equally beneficial for all children, not just those with special educational needs. An advantage of cooperative learning is also its flexibility and adaptability to different forms of classes.

Key words: preschool education; management of a preschool education institution; inclusive education; inclusive education methods; cooperative learning

Шамрай Ольга Володимирівна, магістрантка, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя; директорка, Кременчуцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 63 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області, Україна

Shamrai Olha, Master's student, Classical Private University, Zaporizhzhia; director, Kremenchuk Preschool Education Institution No. 63 of Kremenchuk City Council of Kremenchuk District, Poltava Region, Ukraine

E-mail: olyashamray178@gmail.com

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Упровадження в Україні інклюзивної моделі на усіх освітніх рівнях передбачає творче використання досвіду розвинених країн з опорою на власні традиції та надбання, адже класична українська педагогіка розробила значну кількість методик і технологій навчання дітей з особливими потребами, зокрема й на рівні дошкільної освіти. Важливими

практичним завданням сучасної педагогіки раннього віку є розбудова такої моделі інклюзії, яка б урахувала одночасно інноваційні зарубіжні тенденції й українські практики та реалії.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми впровадження інклюзивного навчання активно досліджують українські освітологи. Зокрема, всебічно висвітлюється досвід зарубіжних країн (А. Арендарук [2], Г. Кайда-

лова [4], О. Казачінер [5], А. Колупаєва [6], І. Садова [10], Л. Яценюк і Р. Козак [12]). На основі цього розробляються концептуальні засади української інклюзивної освіти (А. Арендарук [1], Т. Братишко [3], А. Колупаєва, О. Таранченко [7]).

Дослідниця І. Садова зауважує, що «сьогодні спостерігається посилення міжнародного співробітництва у сфері інклюзії. Її соціальна та педагогічна значущість сприяє створенню законодавчої бази в галузі та усуненню дискримінаційних бар'єрів – як у навчальних закладах, так і в суспільстві загалом» [10, с. 191].

У розвинених країнах функціонують три основні моделі інклюзивної освіти: консервативна (Італія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Франція), ліберальна (Велика Британія) та соціал-демократична (Данія, Фінляндія та інші країни Скандинавії). Консервативна модель передбачає, що інклюзивна освіта здійснюється в межах загальної освіти. В Австрії, наприклад, «функціонують центри спеціальної освіти, фахівці яких діагностують дітей, консультують учителів, надають спеціальну методичну допомогу, проводять семінари та тренінги з підвищення кваліфікації, координують роботу педагогів, задіяних в інклюзивному навчанні. Психолого-педагогічну підтримку, корекційні послуги учням з особливими освітніми потребами в школах надають спеціальні педагоги, які є штатними працівниками. Вони можуть бути асистентами вчителів, консультантами педагогів, батьків і громадськості. Тимчасову підтримку учням з особливими освітніми потребами надають фахівці із медичних і соціальних установ» [5, с. 17].

Соціал-демократична модель приділяє значну увагу родинам, у яких виховуються діти з особливими потребами. У цих країнах інклюзивна освіта охоплює всіх таких дітей. Ліберальна модель «характеризується залежністю соціального страхування від ринку, при цьому держава радше регулює ринок, ніж безпосередньо надає пряме соціальне забезпечення. Оскільки рівень соціальної диференціації в суспільстві досить високий, соціальна допомога певною мірою обмежена, з огляду на те, що підвищення рівня соціальних виплат скорочує стимул виходу на ринок і до праці» [13, с. 271].

Як слушно зауважують Л. Яценюк і Р. Козак, «вітчизняна система освіти, зважаючи на економічні та соціальні умови й особливості менталітету, не може і не повинна сліпо наслідувати досвід зарубіжних країн. Україна стоїть на шляху створення власної системи інклюзивної освіти» [12, с. 101].

Звичайно, розвиток інклюзивної освіти в Україні уповільнюється через об'єктивні обставини, основними з яких науковці називають «відсутність фінансів, непідготовка або нестача відповідних кадрів, відсутність необхідних матеріалів для навчання дітей, погано облаштовані будівлі навчальних закладів згідно з потребами дитини. Кожна із зарубіжних країн може похизуватися досвідом власних, перевірених роками методик інклюзивного нав-

чання учнів із порушеннями, розвинутою матеріально-технічною базою, проте наявність цього остаточно не вирішує проблему. В Україні, незважаючи на зростання кількості дітей означеної категорії, також стоїть питання у сприйнятті їх суспільством, ставлення суспільства до дітей і людей з особливими потребами зокрема» [4, с. 114].

На думку вченого Г. Москалика, «освіта на межі століть має підготувати сучасну людину до життя в нових умовах шляхом інноваційної педагогічної діяльності. У сучасному педагогічному дискурсі значна увага приділяється визначенню змістовних аспектів освіти» [8, с. 38-44].

Проте, варто зазначити, що попри численні труднощі, з якими стикається дошкільна освіта на шляху впровадження інклюзивної освіти, українська педагогіка має значний потенціал, зокрема, й науковий. Класична українська педагогіка ще в минулому столітті зверталася до проблем навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами. На необхідності педагогічного супроводу і підтримки наполягав наш знаний земляк В. Сухомлинський: «маленька людина не повинна знати про те, що вона – малоздібна, що в неї – слабкий розум. Виховання такої людини повинно бути в сто разів ніжнішим, чуйнішим, дбайливішим» [11, с. 486].

Тому українська освіта, зокрема, й дошкільна здатна знайти ефективні рішення проблем швидкого й продуктивного впровадження інклюзії.

Мета статті полягає у дослідженні сучасних тенденцій управління ЗДО з інклюзивною освітою.

Викладення основного матеріалу. Однією з важливих тенденцій управління ЗДО з інклюзивною освітою, на нашу думку, є тенденція автономності, тобто активного пошуку й вибору кожним освітнім закладом комплексу методик і технологій, які найповніше відповідають його профілю і специфіці роботи.

Так, у Кременчуцькому закладі дошкільної освіти № 63 Кременчуцької міської ради для створення інклюзивного освітнього середовища було вирішено зосередитися на таких напрямках, як музичне виховання і праця з природними об'єктами, використовуючи технологію кооперативного навчання. Обрання саме цих напрямів зумовлене поєднанням двох чинників: ефективності, доведеної часом, і низьких матеріально-фінансових витрат (що в сучасних умовах є дуже актуальним).

Музичне виховання (хорові співи) сприяє розвитку мовленнєвої комунікації, почуттю ритму, а також сприяє згуртуванню колективу. Діти з різними інтелектуальними й фізичними можливостями, співаючи разом, отримують спільний результат (гарно виконану пісню), у який кожен із них доклав певну частину зусиль і таланту. Однією з переваг хорового співу в аспекті впровадження інклюзії вважаємо зведення до мінімуму компоненту змагання і конкуренції між дітьми.

Хорові співи добре зарекомендували себе у роботі з дітьми із затримкою психомовного і психомоторного роз-

виту, розладами аутичного спектру, синдромом Дауна. Вони сприяють формуванню навичок концентрації уваги, скоординованих дій. Дитячий хор у садочку об'єднує вихованців чотирьох груп, що сприяє розвиткові єдиного освітнього середовища. Показові виступи хору із запрошенням батьків традиційно проводяться три рази на рік: на день осені, день Святого Миколая та на святі випускників.

Праця з природними об'єктами розвиває природничий інтелект. Згідно з визначенням А. Колупаєвої та О. Таранченко, «натуралістичний (природничий) інтелект – здатність розрізняти рослини, тварин, каміння та інші явища навколишнього світу. Учні добре розуміють закони природи, краще почуваються за межами приміщення, на природі. Можливості залучати до занять, що проводяться надворі; завдання, що їх можна виконувати на природі, а також пов'язані з навколишнім середовищем» [7, с. 34].

У дитячому садку створено умови для спільної праці дітей на спеціально облаштованій ділянці, де вони вирощують культурні рослини. Під керівництвом вихователів діти власноруч обробляють ділянку, висаджують рослини і доглядають за ними. Треба зазначити, що така праця свідомо організовується не для кожної групи окремо, а для кількох груп разом, що сприяє налагодженню доброзичливих стосунків між усіма вихованцями закладу.

У такий спосіб музичне виховання і праця з природними об'єктами й матеріалами є підґрунтями для успішного впровадження кооперативного навчання. Як слушно зауважує В. Рукомеда, «діти мають знати, як ефективно взаємодіяти в групах, приділяти увагу виробленню соціальних навичок, щоб вивести учнів на той рівень, де починають формуватися вищі навички мислення. Коли діти починають розуміти прийоми групової роботи та опанувати когнітивні навички, їхня навчальна діяльність стає дедалі ефективнішою та раціональнішою» [9, с. 223].

Кооперативне навчання сприяє інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у колектив, тобто є ефективним засобом створення інклюзивного освітнього середовища. Навчання і виховання на засадах кооперації, спільна діяльність впливають на згуртованість дітей, виховують відповідальність за власні дії, націленість на підтримку і допомогу.

Кооперативне навчання виявляється однаково корисним для всіх дітей, а не лише вихованців з особливими освітніми потребами. Важливою перевагою кооперативного навчання є також його гнучкість й адаптивність для різних форм занять.

Результати дослідження. Упровадження у навчально-виховну діяльність ЗДО музичного виховання й праці з природними об'єктами на засадах кооперативного навчання виявилось ефективним шляхом створення інклюзивного освітнього середовища, про що свідчать результати щорічних анкетувань батьків. Батьки всіх без винятку дітей (у тому числі, й з особливими освітніми потребами)

завжди позитивно оцінюють участь дітей у хорі та працю та садовій ділянці.

Висновки. Інклюзивна дошкільна освіта в Україні має створюватися з урахуванням як зарубіжного досвіду, так і здобутків вітчизняної наукової думки. Необов'язково для створення інклюзивного освітнього простору заклад освіти потребує на капітальні матеріальні вкладення. Скоріш, для цього необхіднішими є ініціатива педагогічного колективу та щире бажання допомогти кожній дитині побудувати гідну освітню траєкторію й ознайомлення із широким спектром підходів, методик і технологій інклюзивного навчання.

Перспективи подальших розвідок. Вважаємо за необхідне провести широке емпіричне дослідження за участі педагогічних працівників, батьків вихованців (у тому числі, й з особливими освітніми потребами) для пошуку шляхів удосконалення освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Арендарук А. О. До проблеми впровадження інклюзивного навчання в освітній системі України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. зб. наук. праць. Київ, 2014. Вип. 27. С. 8–13. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7785>
2. Арендарук А. О. Досвід впровадження інтеграції та інклюзивної освіти в Україні та за кордоном. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*: зб. наук. праць. Київ, 2013. Вип. 24. С. 11–14. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7539>
3. Братишко Т. А. Інклюзивна освіта в Україні та особливості її концепції. *Науковий вісник Львівської академії. Педагогічні науки*. Кропивницький, 2019. Вип. 5. С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sbfasps_2019_5_10/
4. Кайдалова Г. П. Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 6 (50). С. 108–116.
5. Казачінер О. С. Інклюзивна освіта в англійських країнах. Харків: Основа, 2018. 79 с.
6. Колупаєва А. А. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2007. 458 с.
7. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. посіб. Харків: Ранок, 2019. 304 с.
8. Москалик Г. Феномен освіти у педагогічному дискурсі на межі століть. *Вища освіта України*. 2013. № 4. С. 38–44.
9. Рукомеда В. О. Педагогічні технології інклюзивного навчання: традиції та новаторство. *Інклюзивна освіта: досвід і перспективи*: монографія / відп. ред. Г. В. Давиденко. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. С. 217–223.
10. Садова І. І. Інклюзивна освіта в країнах Європи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, т. 1. С. 198–191.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Київ, 1977. Т. 5. 590 с.
12. Яценюк Л., Козак Р. Упровадження інклюзивної освіти: досвід зарубіжжя. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3 (99). С. 99–101.
13. Marcovic M., Spacisour B. Education in Serbia: Inclusive and E-Learning opportunities. *Serbian Journal Of Management*. 2010. Vol. 5 (2). P. 271.

References

1. Arendaruk, A. O. (2014). Do problemy vprovadzhenia inkluzivnoho navchannia v osvitnii systemi Ukrainy [To the problem of implementation of inclusive education in the educational system of Ukraine]. In *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psikhohiia* [Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. Correctional pedagogy and special psychology]: zb. nauk. prats (Is. 27, pp. 8-13). Kyiv. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7785> [in Ukrainian].
2. Arendaruk, A. O. (2013). Dosvid vprovadzhenia intehratsii ta inkluzivnoi osvity v Ukraini ta za kordonom [Experience of implementation of integration and inclusive education in Ukraine and abroad]. In *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Korektsiina pedahohika ta spetsialna psikhohiia* [Scientific journal of the National Pedagogical University

- named after M. P. Drahomanov. *Correctional pedagogy and special psychology*: zb. nauk. prats (Is. 24, pp. 11-14). Kyiv. Retrieved from <http://enpui.npu.edu.ua/handle/123456789/7539> [in Ukrainian].
3. Bratyshko, T. A. (2019). Inkluzivna osvita v Ukraini ta osoblyvosti ii kontseptsii [Inclusive education in Ukraine and features of its concept]. In *Naukovyi visnyk Liotnoi akademii. Pedagogichni nauky* [Scientific Bulletin of the Flight Academy. Pedagogical Sciences] (Is. 5, pp. 67-70). Kropyvnytskyi. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/sbfasps_2019_5_10/ [in Ukrainian].
 4. Kaidalova, H. P. (2015). Dosvid zarubizhnykh krain u zaprovadzhenni inkluzivnoho navchannia v Ukraini [Experience of foreign countries in the implementation of inclusive education in Ukraine]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii* [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies], 6 (50), 108-116 [in Ukrainian].
 5. Kazachiner, O. S. (2018). *Inkluzivna osvita v anhlomovnykh krainakh* [Inclusive education in English-speaking countries]. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
 6. Kolupaieva, A. A. (2007). *Dosvid realizatsii inkluzivnoi osvity v krainakh Yevropy* [Experience of implementation of inclusive education in European countries]: monohrafiia. Kyiv: Pedagogichna dumka [in Ukrainian].
 7. Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. (2019). *Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkluzivnomu seredovyschi* [Teaching children with special educational needs in an inclusive environment]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv: Ranok [in Ukrainian].
 8. Moskalyk, H. (2013). Fenomen osvity u pedahohichnomu dyskursi na mezhi stolit' [The phenomenon of education in pedagogical discourse at the turn of the century]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine], 4, 38-44 [in Ukrainian].
 9. Rukomieda, V. O. (2016). Pedagogichni tekhnologii inkluzivnoho navchannia: tradytsii ta novatorstvo [Pedagogical technologies of inclusive education: traditions and innovation]. In H. V. Davydenko (Ed.), *Inkluzivna osvita: dosvid i perspektyvy* [Inclusive education: experience and perspectives]: monohrafiia (pp. 217-223). Vinnytsya: TOV «Nilan LTD» [in Ukrainian].
 10. Sadova, I. I. (2020). Inkluzivna osvita v krainakh Yevropy [Inclusive education in European countries]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh* [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools], 69 (1), 198-191 [in Ukrainian].
 11. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). *Vybrani tvory* [Selected works] (Vol. 5). Kyiv [in Ukrainian].
 12. Yatseniuk, L., & Kozak, R. (2019). Uprovadzhennia inkluzivnoi osvity: dosvid zarubizhzhia [Implementation of inclusive education: experience abroad]. *Nova pedahohichna dumka* [New pedagogical thought], 3 (99), 99-101 [in Ukrainian].
 13. Marcovic, M., & Spacisour, B. (2010). Education in Serbia: Inclusive and E-Learning opportunities. *Serbian Journal of Management*, 5 (2), 271.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 13.11.2022